de prediking ook volkomen ernst maken met de evangelische noodiging: „zoo gij Mijn stem dan HEDEN hoort"; ook ernst maken met het geloof, dat wij gansch verzekerd worden aangaande „straks", naarmate wij „heden" getrouw zijn in het dienen. En wij gaan opnieuw beseffen, dat preeken een geloofswerk is. En wij zijn niet meer bevreesd voor het verwijt van dood-preeken, want het Woord Gods is levend en krachtig en scherpsnijdender dan eenig tweesnijdend zwaard. Wij kennen weer de beving voor het Woord, om het in geloof te bedienen. Dan moet het komen: de schifting van gehoorzamen en ongehoorzamen, de geloofsverzekerdheid, het opwassen in genade en kennis, het vragen naar de gezonde leer, het leven in heiligmaking, de zelfbeproeving. Het moet komen, want Hij heeft het beloofd, Hij, Die gezegd heeft, dat Hij door de dwaasheid der prediking gaat zalig maken, die gelooven.

H. v. d. B.

UIT DE SCHRIFT

De twaalf Apostelen met Hem.

„En als de ure gekomen was, zat Hij aan, en de twaalf Apostelen met Hem. .... Doch ziet, de hand desgenen, die Mij verraadt, is met Mij aan de tafel".

Lucas 22:14, 21.

De mededeeling van de viering van het laatste Pascha begint zoo schoon.

Hij zat aan, en de twaalf Apostelen met Hem.

De twaalf Apostelen.

Het is, alsof er nog niets is gebeurd.

De kring is ongebroken.

Ze vormen samen een eenheid, de Heere met deze twaalf, die Hem steeds gebleven zijn in Zijne verzoekingen, die Hij heeft doorgemaakt; ze vormen een eenheid met Hem, zij, die bij monde van een hunner eens hebben verklaard: Heere, tot wien zullen wij henengaan? Gij hebt de woorden des eeuwigen levens!, toen vele van Zijne discipelen zich teleurgesteld van Hem afwendden, en niet meer met Hem gingen.

Ze zijn ook nu weer bijeen.

En het is niet zonder opzet, dat daarbij die naam „Apostelen" en ook het getal „twaalf" wordt genoemd. Het is heden een gedenkwaardig uur, en ze zijn hier samen nog bijeen als een uitwendig ongebroken eenheid.

De Heere met de Apostelen.

Met dien naam worden de twaalf hier genoemd.

Waarom?

Wijl deze twaalf hier de vertegenwoordigers zijn van de Nieuw-testamentische Gemeente; van de Kerk in haar geheel.

* * *

De Heere heeft hier Zijn werk te doen.

Hij gaat voor Zijne Kerk het Heilige Avondmaal instellen.

En het is met het oog daarop, dat hier van „Apostelen" wordt gesproken.

Want de twaalf zijn ook discipelen, volgelingen van Jezus; Zijn leerlingen en jongeren.

Maar Hij zal ze straks uitzenden om het Evangelie te prediken en Zijne Kerk te gronden en te bouwen; en in die verhouding komen ze hier voor als de vertegenwoordigers van die Gemeente, die Hij op hen bouwen zal, en daarom worden ze hier ook genoemd met den naam, dien Hij Zelf hun vroeger reeds met het oog op dat werk had gegeven: Apostelen. [1])

In hen is heden de Kerk vertegenwoordigd.

En daarom is dat getal ook vol, en uitdrukkelijk vermeld: De twaalf Apostelen met Hem.

De Kerk is een eenheid, één algemeene Kerk, en zoo mag heden, nu de Heere aan die Kerk iets heeft te geven, aan dat getal, dat symbolisch de Kerk voorstelt, ook niet iets ontbreken.

Zoo is de kring ongebroken.

De Kerk, de ééne Kerk van Christus ontvangt heden uit Zijne Hand de teekenen van Zijn volbrachte werk.

De Twaalf Apostelen.

* * *

En toch — was daar alles wel één?

Die vraag mag met recht hier worden gesteld.

Er waren er twaalf, dat is waar.

Maar verdiende een van hen nog wel dien naam van Apostel des Lams? Hij was immers een paar dagen geleden, heel in het geheim naar de Overpriesters gegaan, en had hun aangeboden voor een gelegenheid te willen zorgen, dat ze zonder veel opzien den Heere in hun handen kregen; en hij had er geld voor gekregen.

Het verraad was dus feitelijk al gepleegd.

Die eene „Apostel" hield zich niet bezig met de vraag, hoe hij straks de Kerk des Heeren zou bouwen en die vertegenwoordigen, maar hiermee: Hoe vind ik de beste gelegenheid om Hem den Oversten in handen te spelen?

Hij wist, dat zij de meest verbitterde tegenstanders des Heeren waren, en de bedoeling hadden Hem te dooden.

En nu willen we liefst aannemen, dat Judas heeft gedacht, dat het wel niet tot dat uiterste zou komen en zoo'n vaart niet nemen, maar hij had zich dan toch aan de zijde van de vijanden des Heeren geschaard, voor geld tegen Hem samengespannen, en had daar heusch nog geen berouw van gekregen. Hij is nog bezig naar een geschikte gelegenheid te zoeken, en zal die heel binnenkort vinden en waarnemen.

Zoo bezien was de eenheid feitelijk gebroken.

Innerlijk.

Maar het was nog niet publiek.

Judas bezat nog al de rechten van een Apostel des Heeren. Daartoe was hij door den Heere geroepen en de Heere heeft die roeping tot nu toe niet teruggenomen, en daarom kan Judas ook mee aanzitten als een vertegenwoordiger van de Kerk des Heeren en als zoodanig optreden.

Nu nog.

Zoolang het nog niet openbaar is, heeft Judas zijn rechten en de Heere laat hem die ook uitoefenen.

* * *

Daarmee was het innerlijk bij hem niet in orde.

En de Heere wist dat wel.

Het was Hem wel bekend, dat Judas een afspraak had gemaakt met de Overpriesters, en nu naar een geschikt moment zocht om Hem te verraden.

Toch heeft Hij hem niet dadelijk ontmaskerd.

Hij waarschuwt hem zelfs nog voor de laatste maal, opdat hij van zijn weg terugkeere.

In dien zin toch zullen we het Woord des Heeren hebben op te vatten, dat de hand desgenen, die Hem verraadt, met Hem aan de tafel is, en Hij vervolgens het „Wee!" over hem uitspreekt.

Het zij zoo; we hebben hier tegelijk toch ook te doen met een treffend iets: Daar zit de Heere aan met Zijne Kerk, en in die Kerk is innerlijk een breuk geslagen; ze is naar binnen niet volkomen, wat ze naar buiten vertoont.

En de Heere wist het...

Nog iets: Daar zit de Heere aan met Zijn Kerk aan de eerste viering van het Heilige Avondmaal, dat alleen voor de vergadering der ware gelooVigen is ingesteld, en er is onder de aanzittenden een onheilige, zij het niet publiek.

Maar de Heere wist het...

Daar zit iemand, die behoort tot de twaalf Apostelen des Lams, van welke de Heere Zelf eens zeide, dat ze zitten zouden op twaalf tronen, oordeelende de twaalf geslachten Israëls; maar die ééne zal nimmer dien troon bestijgen: hij boog reeds voor den troon van satan.

En de Heere wist het...

Maar Hij heeft Judas niet verwijderd. Judas had hier zijn taak nog te doen en moest Hem ook daarin dienen. Hij wordt niet eerder verwijderd, dan hij publiek de zijde van de vijanden heeft gekozen, en dán zal hij nimmer weer een plaats innemen onder die „Twaalf Apostelen met Hem".

VAN RAALTE.

[1]) Cf. Luc. 6:13.

Wie wil zich belasten met het werven van abonnees op dit blad?

Aanmelding aan ons bureau te Goes.

KERKELIJK LEVEN

Prof. Hepp over de ziel. (VI.)

Verleden week lieten we Prof. Dr A. Noordtzij aan het woord. Wat deze in zijn kommentaar op Ezechiël opmerkte, wees duidelijk uit, dat (tenzij deze theoloog er niets van zou begrepen hebben), de tegenwoordige hanteering van den term „levende ziel" — al gaat ze mij verder niet aan — meer respect verdient, dan Prof. Hepp er aan bewijst.

Deze week wilde ik iets opmerken omtrent het Nieuwe Testament, teneinde aan te toonen, dat Prof. Hepp op een enkel ingrijpend punt b.v. verschilt van Prof. Greijdanus.

Maar de andere artikelen nemen reeds zóóveel plaats in (terwijl ik ze toch niet wil achterhouden, omdat ik geloof, dat ze de kwestie tot haar eigenlijke proporties helpen herleiden, en derhalve den vrede dienen), dat ik besloten heb, mijn vervolgartikel over „de ziel" te laten wachten deze week. Het is mij eerst te doen om de hoofdzaken; bij-zaken kunnen wel even wachten.

K. S.

Prof. Hepp en de „onpersoonlijke menschelijke natuur".

Juist wilde ik een artikel beginnen onder dezen titel, in vervolg op wat ik verleden week reeds had opgemerkt, toen Ds C. Veenhof mij het artikel toezond, dat ik hieronder opneem. Ik zal derhalve zelf deze week zeer kort zijn.

Het artikel van Ds Veenhof zal den lezer reeds genoeg raadselen te verwerken geven. Eén wil ik er nog aan toevoegen: waarom wil Prof. Hepp de professoren Vollenhoven en Dooyeweerd binden aan formules uit dilemma's, die hij zelf, als 't er op aankomt, op zijn colleges niet zou aanvaarden? Waarom wil hij hen terminologisch binden aan dogmatologische formuleeringen, welker terminologie hijzelf op zijn colleges terzijde stelt?

Een ernstige vraag; zeer zeker. Maar dat ze gesteld moet worden, nu men aan de V.U. elkaar, ondanks de ter synode gedane waarschuwing, zóó bestrijdt, dát is zéker.

Een praealabele kwestie: mág ik spreken over wat Prof. Hepp op zijn colleges zegt? Ik meen het wel, als ik het maar niet in besloten vergaderingen of op mijn colleges doe (die zijn niet publiek, en daar ben ik dus niet te controleeren), doch daar, waar de controle voor ieder openstaat. Ik weet het: ik moet dan wel putten uit dictaten, die in geenen deele letter voor letter voor rekening van den auteur liggen. Door hemzelf zijn ze ook niet gepubliceerd. Maar daar staat dit tegenover. Prof. Hepp citeert zelf in brochure II uit een geschrift (van Prof. Vollenhoven): „De eerste vragen der psychologie". Prof. Hepp citeert daaruit op bl. 71 van zijn brochure II; tot driemaal toe. Nu is deze brochure niet in den handel, en derhalve nog niet door den auteur ter publicatie overgegeven. Een klein staaltje van de manier, waarop de eene hoogleeraar der V.U. den anderen voor het volk bestrijdt. Maar het is voor mij het bewijs, dat Prof. Hepp 't niet verkeerd zal vinden, als ik uit zijn „dictaten" citeer. Trouwens als ik hieronder uit dictaten van Prof. Hepp citeeren zal, dan doe ik het uit geschriften, die wèl in den handel zijn; men kan ze zoo maar koopen te Franeker en te Groningen bij erkende boekhandelaren. Natuurlijk mag ik niet van elk woord zeggen: dat zegt Prof. Hepp; dat ware dwaasheid. Wèl mag ik het zeggen van de groote lijnen, die hij trekt.

Welnu: Prof. Hepp heeft op zijn colleges zijn best gedaan, de gereformeerde dogmatiek te verbeteren. Dat was nog in den tijd, toen men zulk loffelijk streven onder ons nog niet àfmaakte met het verwijt, dat later Prof. Hepp zelf tegen anderen keeren zou: oorspronkelijkheidsziekte. Nu zijn in die stukken, waarin Prof. Hepp correcties aanbrengen wil, heel wat dingen, waar ondergeteekende niets van gelooft, met name, als de poging tot verbetering van de belijdenis omtrent den drieëenigen God (volgens Prof. Hepp één in PERSOONLIJKHEID, en drie in IKKEN) wordt ingeleid met speculaties over Rom. 7 en Galaten 2, waar Paulus van TWEE IKKEN in zichzelf zou spreken [1]) en over allerlei zenuwpatiënten en dergelijke wrakken, die een „dubbel-ik" er op nahouden [2]). Ik vind de eerste proeve „gematigd-biblicistisch", en de tweede nog heel wat erger. Maar we zouden ons daarover niet hebben uitgelaten, en alle predikanten en doctorandi van de Vrije Universiteit rustig met deze theorieën zich hebben laten occupeeren, ware het niet, dat Prof. Hepp optreedt als openbaar aanklager tegen ánderer persoonlijkheids- en ik-theorieën (aanklager-met-selectie). Dan wordt het tijd te vragen: wat wil Prof. Hepp nu eigenlijk van de Gereformeerde Kerken in haar waardeering van de Vrije Universiteit? We zullen enkele dingen opmerken:

A. Als door de Professoren Dooyeweerd en Vollenhoven wordt gewezen op Grieksche invloeden in ons eigen theologisch denken en spreken (het eene is natuurlijk van het andere niet los te maken), dan drijft Prof. Hepp daarmee lichtelijk den spot („moet de heidensche filosofie enkel de rol van boeman spelen", bl. 11); en dan zegt „De Heraut": de bestreden richting heeft zelf van heidensche filosofie gesproken, als in de gereformeerde theologie ingeslopen, ergo, als Ds Kersten spreekt van „heidendom" in de Gereformeerde Kerken moet men de hand in eigen boezem steken. Dit laatste is wel wat erg vreemd; want Ds Kersten heeft (blijkens zijn levensgang) van Grieksche filosofie geen verstand, en denkt dus aan heel iets anders, als hij vet laat drukken: in de Gereformeerde Kerken heidendom! Hij bedoelt dan natuurlijk: dood is dood; wat niemand leert onder ons. Goed, — het zij zoo. Maar waarom zegt Prof. Hepp, als hij Prof. Vollenhoven rechtstreeks bestrijdt: „Hellenisatie! zoo ongeveer zou men — volgens Prof. Vollenhoven — kunnen noemen de ziekte, waaraan dogma... en theologie zouden hebben geleden en waarvan zij ook nu nog lang niet zijn hersteld"... om dan daaraan toe te voegen: „De gedachte kan in een Gereformeerd milieu aanspraak maken op oorspronkelijkheid" Waarom? Hij zelf heeft het zijn studenten geleerd, en wie bij hem studeeren gaat, moet dictaten bestudeeren, waarin hetzelfde staat [3]). Prof. Hepp heeft op de overgeleverde termen (ook in de belijdenis der drie PERSONEN) uitvoerig critiek geoefend, ook in verband met hun afkomst uit de Grieksche filosofie. De Professoren Vollenhoven en Dooyeweerd hebben recht op even taai geduld als Prof. Hepp (met zijn „oorspronkelijkheden") nu reeds jaren aaneen geniet in de gereformeerde republiek der wetenschap.

B. Dit brengt ons op een ander chapitre. Wij vragen met Ds Vellenga: „wat drijft Prof. Hepp?" Wil hij anderen binden, ook terminologisch, aan het gereformeerd belijden? Het lijkt er wel wat op.

Immers, in „De Standaard" heeft indertijd het bericht gestaan (zie „Ref." 17 April 1936), dat er „een conferentie heeft plaats gehad, waarin Ds Steen en Prof. Waterink beide volkomen bereid bleken, mede te werken om alles te weren wat de rust en den vrede der kerken zou kunnen verstoren en hooge belangen zou kunnen schaden". Dat was — men weet het nog wel — toen Prof. Waterink allerlei (onherroepen) denkbeelden poneerde, die rechtstreeks vallen onder het vonnis van Prof. Hepp (sommige broeders, die tegenwoordig roepen om populaire redevoeringen, zelfs rectorale, hebben dat, ondanks de populariteit [4]) van Prof. W.'s geschriften

nog niet bemerkt). Er is toen een commissie benoemd, die volgende verklaring publiceerde:

„De Commissie...,
gehoord de verklaring van Prof. Dr J. Waterink,

a. dat hij zich aan het Gereformeerd belijden, dat de Zoon Gods, de Tweede eeuwige Persoon der Heilige Drieëenigheid, de onpersoonlijke menschelijke natuur heeft aangenomen, niet alleen wat het lichaam of vleesch aangaat, maar ook een ware menschelijke ziel of geest, ook wetenschappelijk gebonden acht, niet alleen zakelijk, **maar ook wat de termen betreft;**

b. dat al zijn vroegere uitspraken in deze hiermaar verklaard of gecorrigeerd moeten worden en hij nooit bedoeld heeft iets anders te leeren;

van oordeel, dat door bovenstaande verklaring zelfs de geringste schijn van een confessioneel geschil is weggenomen;.....

constateeren, dat Prof. Dr J. Waterink en Ds H. Steen in de gerezen kwestie principieel geheel met elkander accoord gaan, terwijl eventueele structuurverschillen in deze tusschen hen door beiden worden gerespecteerd" (zie „Ref." 15 Mei 1936).

Eenigermate bekend met wat zich bezig was af te spelen in de gereformeerde wereld, heb ik toen dadelijk geschreven:

„Sommigen denken misschien, dat hiermee een soort van pacificatie bereikt is. Het zou echter ook mogelijk kunnen zijn, dat in deze vredesverklaring een begin van nieuwen strijd, maar dan met andere groepeering van voor- en tegenstanders, gegeven is."

Ik meen, dat de tot ongekende hoogte opgevoerde polemiek, geopend door de Professoren Kuyper en Hepp, wel bewijst, dat ik goed zag.

Welnu: de commissie, hierbovenbedoeld (waarin ook Prof. Hepp zitting had), schijnt nog al ingenomen met iemands verklaring, dat hij ook wat de termen betreft zich wetenschappelijk gebonden acht; zij is daarmede zóó ingenomen, dat zij o.m. daarom zelfs den geringsten schijn van een confessioneel geschil ontkent, zelfs al blijven er „structuurverschillen" over. Wij voor ons zien structuurverschillen als gewichtiger dan zelfbinding in de terminologie.

Maar nu de Professoren Vollenhoven en Dooyeweerd? Terminologisch binden zij zich niet in alles aan het „gereformeerde belijden"; dat kan trouwens niemand, omdat „hét" belijden zelf terminologisch zeer verschillend is. Prof. Hepp zijnerzijds houdt hun nu onderscheiden termen uit dat „belijden" voor, constateert, dat er verschil is, en wil dan ook daarmee aantoonen, dat zij afwijken.

Maar Prof. Hepp heeft in de leer der drieëenheid aan de terminologie der belijdenis zelf zich niet wetenschappelijk gebonden geacht. Waar de Catechismus spreekt van drie personen, daar spreekt hij van drie „Ikken"[5]). Dat brengt dus mee, dat ook hij feitelijk niet gebonden wil zijn (evenmin als de Professoren Vollenhoven en Dooyeweerd) aan de belijdenis-uitspraak, omtrent „de vereeniging en het onderscheid der twee naturen van Christus in één PERSOON". Als de belijdenis spreekt van den goddelijken Persoon, die de menschelijke natuur aannam, dan zegt Prof. Hepp liever: het tweede goddelijke „Ik".

Zonder beteekenis is dat niet, ook niet in de waardeering van den geopenden aanval.

Men letте, om dit in te zien, op de laatste woorden van de laatste noot bij dit artikel.

En als de lezer dat gedaan heeft, dan keeren we met hem terug tot de in den aanhef van dit artikel gestelde vraag: waarom wil Prof. Hepp...? en wat daar verder volgt. Als Prof. Hepp aan zijn collega's voor de vierschaar des volks volkomen recht had willen doen, dan had hij moeten vóóropstellen:

zij verwerpen van het dilemma: persoonlijk óf onpersoonlijk het laatste lid (strikt genomen: het woord „anhypostatisch");

maar dát wil natuurlijk nog niet zeggen, dat ze daarom leeren, dat de menschelijke natuur van den Heiland „persoonlijk" was;

men kan immers tegen één lid van een dilemma, van een alternatief, bezwaar hebben, om verschillende redenen, b.v. omdat men het dilemma zelf niet aanvaardbaar acht;

en strikt genomen, acht ik, Prof. Hepp, het dilemma ook niet aanvaardbaar, als het aankomt op wetenschappelijk spraakgebruik.

Als dit was vooropgesteld, dan zou alles al dadelijk, al heel wat vriendelijker geklonken hebben. Om maar te zwijgen van heel wat anders.

K. S.

---

1) We lezen in een (niet letterlijk gedicteerd) „dictaat":

„Wij mogen dus zeggen, dat er drie ikken in God zijn, of een drievoudig, drievuldig ik in God. Nu de vraag: zijn wij hiermede nu wel gevorderd als wij zeggen: God is één in persoonlijkheid, en drie in ik; zeggen wij dan niet eigenlijk: God is één in ik, en drie in ik? en poneeren wij dan niet de tegen alle logica in gaande stelling: één is gelijk drie? Dat zou alleen mogelijk zijn als men persoonlijkheid en ik identificeerde. Toch moet daarbij bezwaar worden gemaakt. De persoonlijkheid kan zeer zeker optreden als een ik, maar is niet identiek met het ik. De persoonlijkheid laat zelfs onder menschen een meerderheid van ikken in zich toe. Dat (is) reeds in de Schrift aanwezig. Het sterkst in het laatste deel van Rom. 7." (1927—'28, blz. 10).

Hierna volgt dan een redeneering over Rom. 7. Gewezen wordt op vs. 15 en volgende verzen. Daarna vervolgt het „dictaat" aldus:

„Met de grootste duidelijkheid wordt hier onderscheiden tusschen twee ikken: een ik, dat het goede niet wil, en een ik, dat het goede wel wil; een ik, dat het kwade haat en een ik, dat het kwade doet. Toch blijft Paulus onder dat alles één persoonlijkheid, dezelfde persoonlijkheid... Zijn persoonlijkheid, in zooverre zij is herboren, is zijn goede ik; zijn persoonlijkheid, in zooverre zij het kwade doet, is zijn booze ik. En nu niet hieruit concludeeren, dat zijn persoonlijkheid uit twee ikken is samengesteld.... zijn persoonlijkheid valt niet uiteen in twee ikken. Wat dit beteekent ter illustratie van de Triniteitsleer, zullen wij een andermaal zien." (blz. 11.)

Daarna wordt gehandeld over Galaten 2:20. We lezen op blz. 12:

„Hier hebben we weer de mystieke taal van de twee ikken: het doode ik verklaart (! K. S.): ik leef niet meer, want ik ben met Christus gekruist. Hoe kan dat doode ik zoo spreken? Alleen door de persoonlijkheid van Paulus. Daaruit is ook het herboren ik aan het woord.... Hier (is) dus de ééne persoonlijkheid Paulus, die een dialoog laat voeren door zijn twee ikken, voorgesteld door zijn doode en zijn levende ik. Die twee ikken in de ééne persoonlijkheid van den levenden christen zullen altijd blijven behooren tot de aimigmata van de pistes (geloofsraadselen, K. S.)... Ook ongeloovigen, die de pistes (het geloof) niet hebben, onwedergeborenen, hebben soms (!) iets (!), wat daarmede overeenkomt. Ook zulke menschen merken vaak iets dubbels in zich op. Goethe heeft daaraan de klassieke uitdrukking gegeven in zijn bekend: zwei Seelen wohnen in meiner Brust (twee zielen wonen in mijn binnenste, K. S.).... De denker zou hier vertalen: „twee ikken wonen in zijn persoonlijkheid" (ik niet, K. S.). „Goethe gaf daarmede weer de ervaring van alle menschen in alle tijden. De mensch voelt zich in het binnenste van z'n binnen geen eenheid; en die vertweevoudiging van het ik moet worden toegeschreven aan de gratia communis (algemeene genade), welke een krachtig geluid laat hooren in de conscientie, die tenslotte ook een stem is van het ik, geen bovennatuurlijke stem, terwijl dus de twee ikken bij den geloovige ontstaan door de gratia particularis (bijzondere genade). Hoe dit zij, het voorkomen van meer dan één ik in denzelfden persoon is een algemeen verschijnsel. En daarbij komt nu nog, dat voor de nieuwere psychologie is neergelegd het verrassende probleem van de verdubbeling van het ik in een geheel anderen vorm."

(Hierna volgen dan allerlei wetenswaardigheden omtrent patienten uit krankzinnigengestichten, abnormale lieden, etc.)

Tot zoover dit dictaat. Verouderd? Ik geloof het niet; als ik me niet bedrieg, moet men nog steeds deze dictaten bestudeeren voor candidaats- en doctorale examens aan de V. U. Bovendien: Prof. Hepp citeert zelf in zijn brochure (II) een uitdrukking van Prof. Vollenhoven (noot 188, Calv. en Ref. Wijsbeg.), waarvan Ds J. J. Bouwman deze week in Almelooosche Kerkbode vermoedde, dat ze bij Prof. Vollenhoven vervallen was. Ik laat dat buiten beschouwing. Ik vraag slechts: wat leert men aan de V. U.? En als Prof. Hepp ons wil doen kiezen tegen zijn collega's, dán vragen we met het volste recht naar zijn eigen meening. Wat de mijne betreft: ik geloof van heel die redeneering hierboven niets, en aanvaard evenmin de hier gevolgde redeneermethode, — al zou ik er overigens niet aan denken, daarom op te treden tegen Prof. Hepp. Ik houd me liever aan Prof. Greijdanus, die (Komm. Rom. Bottenburg, 343) bij de woorden in Rom. 7: 15 (wat ik doe) opmerkt: „dit spreekt niet van zijn innerlijk denken en willen, maar van zijn levensopenbaringen, gedachtenuitingen, daden", en die op blz. 346 zegt: „Daarmede stelt hij in zich geen tweeërlei ik, doch stelt hij de kern van zijnen persoon tegenover zijn overig bestaan, zijn ik tegenover zijne lichamelijke en geestelijke krachten, en deze laatste als overheerscht door de macht der zonde. Vgl. Dr A. Kuyper, De Gemeene Gratie, II, blz. 304 v.v." Het is Prof. Greijdanus, die hier verwijst naar Kuyper's Gemeene Gratie. Op een andere plaats (II, 319) zegt Dr A. Kuyper:

„Zoo nu ook staat de herboren mensch er aan toe... Niet omdat er twee ikken in hem zijn: één ik van den ouden Adam en één ander ik van het kind van God, maar omdat de ééne zelfde persoon de ééne maal spreekt van zijn verborgen wezen, en de andere maal van den vorm, waarin hij uitkomt voor de wereld.... Het is ons genoeg, **zoo de gevaarlijke leer van de twee ikken maar is afgesneden."**

Het is te hopen, dat sommigen nu beter begrijpen, dan vroeger, welke gevaarlijke consequenties sommigen zien in de gemeene-gratie-theorie à la Prof. Hepp. Den aanstaanden schrijver van een nieuwe Deformatie-brochure over de gemeene gratie zij bij voorbaat verzekerd, dat we zijn hierboven geciteerde opinie (ook, waar ze de verhouding algemeene en bijzondere genade betreft) zeer bedenkelijk vinden. En de broeders, die almaar klagen over het loslaten van Kuyper en Bavinck, mogen eens zien hoe Prof. Hepp in den opbouw der triniteitsleer construeerde met behulp van materiaal, dat Dr A. Kuyper afsnijden wilde als ook terminologisch zeer gevaarlijk. Het is jammer, dit alles te moeten opmerken. Maar als Prof. Hepp (en die hem ter Synode steunden) niet anders willen, dan moeten zij de gevolgen dragen. Slechts intrekking der brochures kan ons er toe bewegen een dispuut te staken, dat Prof. Hepp zelf gewild heeft.

2) In het dictaat 1927—'28, blz. 12—14, leest men daarover uitvoerig. De voorbeelden moeten dienen als illustratie hü de leer der drie-eenigheid. „Iemand bekende voor den politierechter in Engeland, dat hij een dubbel-ik had. Zijn misdrijf had hij gepleegd met zijn tweede ik; nu stond hij in zijn eerste ik voor hem. Hij schaamde zich voor z'n tweede ik. Toch vroeg hij straf voor het tweede ik, omdat hij zich daarvoor verantwoordelijk gevoelde. Zijn tweede ik kon niet losgemaakt van zijn persoonlijkheid. Welnu, zoo is het ook in de triniteit (drie-eenheid). Niet ieder ik (is) af te scheiden van de persoonlijkheid Gods; ieder ik, niet pathologisch, is de persoonlijkheid Gods, of, gelijk men het tot nu toe uitdrukte: ieder persoon is het heele wezen Gods." (blz. 14.)

3) Hier volgt een opmerking over de Grieksche of Latijnsche woorden „ousia" (wezen), of „essentia" (wezen):

„Wie aan den Vader, Zoon en Heiligen Geest een gelijke inter-trinitarische plaats toekent, voor hem wordt de term „ousia" gedrukt door groote

Het waschbekken en de handdoek.

Aan den vooravond van den grooten exodus uit het diensthuis der zonde, zit de Heiland met Zijn discipelen rond den Paaschdisch. Zacht valt het licht van de olielampen over het gezelschap. De evangelist schrijft boven dit tafereel: „liefde tot het einde". Dat is maar niet liefde tot het einde van Jezus' leven, maar liefde tot het einde, tot de uiterste grens der liefde.

Als wij op de discipelen zien, zouden wij geneigd zijn om te spreken van „ellende tot het einde". In zekeren zin gebeuren in de kerk de naarste dingen ter wereld! Zij kibbelen als kinderen: „jij zit op mijn plaats!" De eerverschillen dreigen dit laatste samenzijn van den Heiland met Zijn jongeren te bederven. En het is alsof de Satan hoont: Daarvoor hebt Gij nu den hemel verlaten! Voor zulke sujetten! Laat ze naar de hel gaan, ze verdienen het! Voor een goede zal mogelijk iemand bestaan te sterven, maar voor zulke menschen!

Maar Jezus in Zijn volle kennis van en innige verbondenheid aan de Wet, welker eisch liefde is, gaat naar de deur, waar het waschbekken staat en de handdoek ligt. In hun run op het mooiste plekje zijn de discipelen daar voorbij gestoven. Trouwens, voetwasschen is een slavenwerk. Een korporaal-slaaf, een slaaf met strepen zal er zelfs den neus voor optrekken: „daar bén ik niet voor!" Maar Jezus doet alsof Hij een slaaf is en ieder onzer een god! Laten zij, die alleen weten van een bliksemen uit de verborgenheid, eens denken aan den Heiland met den handdoek!

Geeft de Christus ons hier alleen aanschouwelijk onderwijs in nederigheid? Ik geloof het niet. Is de voetwassching naar Jezus' eigen woord niet beeld van de reiniging van de dagelijksche zonden? Welnu, wij moeten daarin Gods medewerkers zijn. Iemand heeft gezegd: Er is onder christenen zulk een gedrang om de mooiste plaats, er moest meer een dringen zijn om bij den handdoek te komen.

Nu zijn er geloovigen, die als Petrus de voeten driftig terugtrekken en het uitschreeuwen: Niet alleen de voeten, maar ook de handen en het hoofd! Zij hebben het rijke evangelie niet verstaan: Gij zijt geheel rein! Zij veranderen het woord: gijlieden zijt rein, maar niet allen! in de armelijke veronderstelling: Mogelijk is er wel één onder u, die rein is. Zij wachten op een genadedaad in verloochening van Gods genadewerk.

Wij kunnen het waschbekken ook uit verkeerd begrepen nederigheid voorbijgaan. Wij kunnen redeneeren: Mijn voeten zijn zoo zwart, dat ik van de voeten van mijn broeder niets durf te zeggen. Ik kan in het besef van mijn onvolkomenheid doen alsof mijn broeder geen zwarte voeten heeft en uitroepen: O, wat een schoone voeten! O, wat een fraaie voeten! Deze admiration mutuelle, deze wederkeerige bewondering en vleierij is zelfs heel erg in onze christelijke kringen doorgedrongen. Maar dan hinkt het christelijk leven voort op vermoeide en brandende voeten.

Ik kan van dien plicht der liefde echter ook een carricatuur maken.

Dan neem ik met een tragisch gezicht het bekken op, hang demonstratief den handdoek over mijn arm en poseer in die houding voor den fotograaf als de nare-karweijes-discipel!

Dan heb ik mijn loon weg!

Aan zulke opper-pedicuren hebben wij geen behoefte.

Wel aan de dagelijksche vervulling van de wet der liefde in de voetwassching.

Ik denk, dat er heel wat minder tuchtzaken op de agenda der kerkelijke vergaderingen zouden komen, als wij het voorbeeld van den Heiland meer voor oogen hielden.

Ik meen, dat als wij ons geloof in deze weken op den Zaligmaker concentreeren, er heel wat moeilijkheden uit den weg zullen worden geruimd.

Dan zal de God der liefde en des vredes met ons zijn!

N. B.

bezwaren. Nu beteekende „ousia" in de Grieksche philosophie ook soortbegrip, Wesenheit. Ook dat gaat bij de triniteit niet op. De 3 Personen zijn geen species, terwijl het wezen dan het genus zou zijn, een onderscheiding van species en genus zou het individueele op God overbrengen, en de 3 Personen zijn geen Individuen.

„Ousia" en „essentia" waren dan toen reeds onbeholpen uitdrukkingen, wanneer zij van God werden gebezigd. Inmiddels zijn zij voor ons nog meer onbeholpen geworden, waar het ousia- of essentia-begrip in het materiaal waarmede wij werken moeten, de philosophie, gewijzigd is. De tegenwoordige philosophie, waarvan wij wetenschappelijk hulpmateriaal moeten ontleenen, maakt voor ons het woord „ousia" nog minder bruikbaar" (1927/'28, blz. 5). (Spatieering van mij, K. S.)

We lezen verder:

„In de Triniteitsleer heeft „ousia", wel beschouwd, een vitium originis. Men nam dat woord over uit de Platonisch-Aristotelisch-Aansche philosophie, gelijk wij zagen, waaraan het theïstische, laat staan het trinitarische Gods-begrip ten eenen male vreemd was.

De apostolische vaders namen het over, ofschoon het trinitarische probleem voor hen nog niet zoo brandend was als voor de latere theologie; voor hen was de Vader „ho theos", „he arche", en daarop nadruk leggend, kwamen zij tot het gebruik van „ousia". Zelfs in de eerste periode van den trinitarischen strijd laat zich het gebruik van „arche" nog verklaren, omdat het subordinatianisme toen den toon aangaf; in onderscheiding van den Zoon en den Geest werd de Vader als principium beschouwd, en Zoon en Geest waren dan bepaaldelijk het Wezen des Vaders deelachtig; zoo waren zij gekomen tot „homoiousia toi patri". Daarom is het te verklaren, dat de westersche kerk het „hupostasis" (Hebr. 1:3) vertaalde door substantie en synoniem nam met „ousia". De Zoon was het „charakter" van de „substantie", van het Wezen des Vaders, dat dan theologisch geïdentificeerd werd met het Wezen Gods. De idee, dat de Vader de eigenlijke God was, of liever meer God, hooger God, dan Zoon en Geest, heeft men eerst na veel strijd kunnen loslaten. Daarbij levert niet alleen de term „ousia", of „substantia", of „essentia" moeilijkheden op; ook de term „Persoon" brengt eigenaardige bezwaren met zich. Heel lang behoef ik daarbij niet stil te staan, omdat ik vroeger daar reeds over gesproken heb (De leer van God, par. 2, de persoonlijkheid Gods)." (Dict. 1927/'28, blz. 6, 7.)

Even verder treft men nog deze passage aan (spatieering wederom van mij, K. S.):

„Vroeger is er al op gewezen, dat door al deze definities (van „persoon", K. S.) of benaderingen zelfs het begrip der menschelijke persoonlijkheid in haar diepte niet wordt begrepen. Deze uiteenzetting bedoelt, om te laten verstaan hoe hoogst gebrekkig deze termen zijn. Niet, dat zij uit het spraakgebruik van de gemeente moeten worden weggenomen; vooreerst, een spraakgebruik van minstens 17 eeuwen keert men niet om, al kan men ook de onbevredigde (onbevredigende? K. S.) terminologie door een betere, juistere remplaceeren. Maar daarom vooral is deze uiteenzetting noodig, om te laten gevoelen, dat wij er met deze termen niet zijn; dat zij, goed beschouwd, ons niets zeggen, dat er voor de dogmatiek niets uit mag worden afgeleid, dat men zich van het relatieve van onze taal ten opzichte van de Triniteit steeds bewust behoort te blijven. Houdt dat nu in, dat wij aflaten van betere termen? Natuurlijk niet. Dit is zelfs wetenschappelijk plicht; en indien wij werkelijk betere termen vinden, dan moeten we ze in de dogmatiek ook gebruiken. Evenwel, men hoede zich voor illusies, dat zich termen aan onzen geest zullen voordoen, die het mysterie van de verhouding der Triniteit en Vader, Zoon en Heiligen Geest ooit adaequaat kunnen uitdrukken. Ook moeten we niet beproeven bij het vinden van een beteren term, dien aan de gemeente op te dringen. We hebben de gemeente geen dogmatiek te bieden. Liever omschrijven, wat de termen Wezen en Persoon of ook andere bij benadering willen uitdrukken. Dat is vruchtbaarder dan een pleidooi voor nieuwe benamingen" (1927/'28, blz. 7).

4) Ik kan Prof. Waterink's houding ten aanzien van Prof. Hepp's aanval niet bewonderen. In het Calv. Wkbl. ('t was te voorzien sedert 2 jaren) steunt hij — maar dan zeer voorzichtig — Prof. Hepp. Heel de gereformeerde pers (behalve een zeer kleine minderheid) is verontwaardigd. Prof. Waterink in het C. W. steunt evenwel voorzichtig Prof. Hepp. O.m. wordt tegen het bezwaar, dat men aan de V.U. niet zelf deze academische kwesties, (3 theorieën over „ziel", 3 over „persoon") oplost, door hem gezegd: maar de bestreden meeningen zijn onder het volk gebracht. Ja, dat is waar (dominees en andere intellectueelen behooren gelukkig tot „het volk"). Maar zijn dan Prof Waterink's theorieën niet veel verder tot „het volk" doorgedrongen? Ik denk aan de onderwijskringen en aan den lezerskring van de Firma Zomer & Keuning te Wageningen. Prof. Hepp moge Prof. W. onbesproken laten, anderen zullen dat niet doen, tenzij de aanval worde gestaakt.

5) We laten maar weer enkele passages uit de dictaten van Prof. Hepp volgen:

„Bestaat er op zichzelf al eenig bezwaar tegen den term persoon, wanneer wij zeiden, dat God is één in persoonlijkheid, en drie in personen, zoo zou het bezwaar nog worden verzwaard; dan zou persoon de beteekenis krijgen van individu. Hier dus van afzien". (1927/'28, blz. 10.)

Vervolgens:

„Nu is er al vroeger een andere term aan de hand gedaan: onderscheidenheden in God, Vader, Zoon en Heiligen Geest met goddelijke realiteit van elkander onderscheiden. Toch maakte ik toen reeds deze reserve, dat onderscheid en onderscheidenheden weer te abstract aandoet. Dat woord duidt ook niet aan den aard der onderscheidenheden.... Wanneer wij verduidelijken: de ontologische onderscheidenheden, dan zouden de(ze) dwalingen er geen gebruik van kunnen maken. Maar bevredigen zou deze terminologie toch niet. Zij is te weinig theologisch, te veel philosophisch abstract" (1927/'28, blz. 10). Men denke aan den Catechismus, Zondag 8.

Daarna:

„Welk is het concrete woord, waarmede men het gebruikelijke „persoonlijkheid" kan remplaceeren? Daarover niet gaan philosopheeren „ins Blaue hinein", maar tot de bron, de Schrift teruggaan. Niet om hier woorden te vinden, maar de voorstelling." (1927/'28, blz. 10).

Even later:

„Vroeger heb ik al uiteengezet, dat en waarom ik liever spreek van de persoonlijkheid, dan van het wezen Gods" 1927/'28, blz. 8).

Deze terminologie wordt dan o.m. aldus verdedigd:

„Nu kan ook begrepen worden het onderscheid tusschen persoon en persoonlijkheid.... Dikwijls worden die twee woorden: persoon en persoonlijkheid, door elkander gebruikt.... Wanneer wij de twee woorden persoon en persoonlijkheid tot technische termen willen munten, dan kan het onderscheid in dezer voege worden aangegeven: de persoon is de individu, maar dan toegepast op den mensch; de persoonlijkheid is daarentegen het menschelijke unieke; niet het gemeenschappelijke in elken mensch....

De persoonlijkheid van den mensch is geen oorspronkelijke; zij is een afgeleide. God is maar niet de hoogste persoonlijkheid, Hij is ook maar niet een boven-persoonlijkheid, maar Hij is de persoonlijkheid, en niemand anders dan Hij is het. In den mensch heeft Hij slechts een eindige similitudo van Zijn persoonlijkheid neergelegd, en dat niet in één mensch, maar in alle menschen te zamen, zoodat ieder mensch iets heeft van similitudo van Zijn persoonlijkheid. En naarmate de mensch hooger stijgt, verdwijnt het individueele gevoel, en weet hij zich meer persoonlijkheid. Straks zal er een schare zijn, die niemand tellen kan. In de ontelbaarheid zinkt het individueele weg, maar de persoonlijkheid zal juist op het heerlijkst uitkomen, want er wordt ook geprofeteerd, dat aan een ieder zal gegeven worden een nieuwe naam, dien niemand kent, dan die hem ontvangt. Ieder zal verkrijgen een nieuwe persoonlijkheid. Wanneer ook dat verwerkelijkt is, dan is de persoonlijkheid van den mensch nog niet meer dan een vage schaduw van die eigenlijke persoonlijkheid, van God." (1927/'28, bl. 9.)

En ten slotte — want wij moeten ons bekorten — geven we dit typeerende en concludeerende gedeelte (blz. 15, 16):

„Om in de behoefte van de dogmatiek te voorzien is er veel voor te zeggen, de verhouding van de eenheid en de drieheid in God aldus te formuleeren: één in persoonlijkheid en drie in ikken (spatieering NIET van mij, K. S.).... Op grond van de Schrift valt er niets tegen in te brengen, omdat de Schrift ons in de keuze der woorden geheel vrij laat, omdat wezen en persoon ook niet aan de Schrift ontleend zijn.... Wanneer men eenvoudig den term „wezen Gods" voor „persoonlijkheid" heeft ingeruild, vordert dat ook zijn consequenties, en die consequenties moeten toegepast ook in de triniteitsleer... Wat wij hier nu voorstelden geldt uitsluitend dogmatisch gebruik; practisch voor kerk en belijdenis verdient het aanbeveling, aan de tot nu toe gebruikte terminologie vast te houden. Dat is geen tweeslachtigheid, maar dit wordt door het leven zelf geëischt (ik denk er anders over, K. S.).... Oorspronkelijk waren ook de termen „wezen" en „persoon" aan de wetenschap ontleend, maar nu zijn zij voor de gemeente bekende termen geworden.... Het wetenschappelijk karakter hebben die termen ten eenenmale verloren.... Ten slotte blijven alle termen gebrekkig... Men houde goed in het oog, dat het dogmatisch gebruik verschillen kan van het gewone belijdende spraakgebruik. Niet alleen op dit punt, maar ook op andere punten.... Dat tweeërlei spraakgebruik zou ongeoorloofd zijn, als er tweeërlei waarheid achter school.... Maar het geldt hier geen zakelijk, het geldt hier een termenverschil.... Een eventueele waarschuwing tegen nieuwigheden, die dominees en anderen, die dit dictaat onder de oogen mochten krijgen, zouden kunnen maken, is derhalve ongegrond en dies overbodig. (Op verzoek van Dr Hepp gespatieerd.)"

Als dit ware bedacht inzake „ziel" (en „hart") zou de klacht over loochening van het voortbestaan der ziel als klacht in dien vorm, waarin zij thans geschied is, weggebleven zijn.

En wat het geval der „onpersoonlijke" menschelijke natuur betreft, constateeren we thans, **dat men ook volgens Prof. Hepp het dilemma persoonlijk-onpersoonlijk onjuist achten kan, zonder nog zakelijk van de belijdenis af te wijken.** Wie dit eenmaal voor oogen houdt, is een stap in de goede richting uitgegaan. Juist daarom (terwille van den vrede) zijn we over het (niet-ethische) bezwaar van het citeeren van dictaten heengestapt; het mag, waar ze in den handel zijn. Als men maar rekent met het feit, dat Prof. Hepp's meening slechts in groote lijnen er uit af te leiden valt.

K. S.

Waarom heeft Prof. Hepp in z'n aanklacht iemand vergeten?

De aanklacht van Prof. Hepp tegen de mannen van de calvinistische wijsbegeerte, dat zij t.a.v. de onsterfelijkheid der ziel zouden afwijken van Schrift en belijdenis, wordt hoe langer hoe droeviger niet alleen, maar ook steeds raadselachtiger.

Dezer dagen kwam mij in handen het boek van Prof. Waterink: „Hoofdlijnen der zielkunde". Daarin ontdekte ik tot mijn verbazing, dat deze collega van Prof. Hepp met woorden, die voor geen andere uitleg vatbaar zijn, de substantialiteit, de onsterfelijkheid en het voortbestaan van de ziel loochent.

Immers wat leert Prof. Waterink?

Dit, dat de mens een eenheid is van twee substanties. De ééne substantie is het „ik" of de „geest"; de andere is de „natuur" of het „levende lichaam", dat is lichaam en ziel tezamen (het psychisch-somatische). De eerste

---

POPULAIR-WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN

„Het Proces tegen Jezus van Nazareth".

VI.

Het Tweede Proces voor Pilatus.

Wij keeren na het Barabbas-intermezzo terug naar het verloop van het geding tegen den Heiland voor den stadhouder.

Het was ook slechts een phase in het eerste proces. Na de mislukte poging van Pilatus om Barabbas veroordeeld te krijgen heeft hij het vonnis van het eerste proces laten voltrekken. (Joh. 19:1—3). En daarna de voltrekking ervan officieel geconstateerd voor het gansche volk. (Joh. 19:4, 5).

En nu neemt dan een aanvang, wat Pickl noemt, het tweede proces. Het schema hiervan hebben wij reeds gegeven. Wij beginnen dan nu aan de

I. Technische voorbespreking. Joh. 19:6. De Joden of liever de leiders van het volk, begeeren toch den kruisdood, wanneer Pilatus den Heiland aan hen laat zien. Zij nemen dus geen genoegen met den afloop van het eerste proces. Maar de stadhouder kan geen schuld in Hem vinden en weigert daarom aan hun verzoek gehoor te geven. Het is onmogelijk voor hem, op grond van zijn onderzoek in dit stadium hun eisch in te willigen.

Gelijk aan het begin de Joden den Heiland formeel aan het romeinsche gericht overleverden, levert nu Pilatus Jezus formeel weer over aan de Joden. De eenige mogelijkheid om den Nazarener toch aan het kruis te krijgen, is om Hem weer *te brengen voor hun eigen rechtbank*, Hem dan te vonnissen. Dat adviseert de stadhouder nu in deze uitspraak: „Neemt gijlieden Hem en kruist Hem; want ik vind in Hem geen schuld". Volgens Pilatus is de eenige mogelijkheid om Jezus te kruisigen gelegen in dezen juridischen gang van zaken:

a. Christus „terugnemen"; b. Hem onderzoeken; c. Hem ter dood veroordeelen; d. dit vonnis aan Pilatus voorleggen; e. Hij zal dat dan bekrachtigen; f. En dan laten voltrekken.

De Joden nu bewandelen den door Pilatus geboden weg. Echter behoeven zij niet meer een proces te voeren voor hun eigen rechtbank. Het proces is al gevoerd en het vonnis is al gewezen. Zij hebben nu alleen maar dit vonnis door den stadhouder te laten bekrachtigen.

Want Jezus heeft zich niet alleen als Messias bekendgemaakt, inhoud van hun politieke aanklacht in het eerste proces voor Pilatus; maar Hij heeft zich ook aan een zwaar religieus vergrijp schuldig gemaakt, n.l. aan godslastering. Ziedaar hun materiaal voor een tweede proces voor den stadhouder.

II. De aanklacht der Joden. Joh. 19:7. De Joden gaan dus op den voorslag van Pilatus in en zeggen erbij, dat zij dat ook doen mede op grond van het feit, dat de keizer hun daarvoor toestemming verleend heeft. Zij aanvaarden absoluut de verantwoordelijkheid voor Christus' *dood*. Al hebben zij dan niet het recht om den kruisdood toe te passen, toch heeft Jezus iets gedaan dat naar hun wet de doodstraf verdient.

In deze aanklacht der Joden zien wij nu hoe de Heiland het proces laat verloopen naar Zijn wil. Hij kan zich verheugen met beving, gelijk wij al zeiden. Nu de Joden niet anders meer kunnen, nu komen zij eindelijk met de officieele verklaring: hij is schuldig aan godslastering. 't Gaat niet bij Jezus Christus om staatkundige vragen in de eerste plaats; het gaat in laatster instantie om de eer en de openbaring van den levenden God. Wiens Zoon Hij pretendeert te zijn.

III. De aangeklaagde verhoord. Joh. 19 vs 8—11. De stadhouder begeeft zich terstond in het rechthuis om den aangeklaagde te verhooren over deze aanklacht. Of Jezus inderdaad Zoon Gods wilde zijn in den zin, dien de Joden, naar hun wet, aan dezen naam toeschreven. Hij onderzoekt dus of de beklaagde toegeeft of loochent het feit, dat Hij Zoon Gods is in de door de Joden

substantie is geestelijk; de tweede substantie (waaronder de ziel ressorteert) is stoffelijk. Letterlijk lees ik op pag. 19: „De ziel is geen substantie. Zij toch bestaat slechts in en aan de stof van het organisch opgebouwde lichaam. De ziel is het leven in het lichaam..."

Volgens Prof. Waterink is nu het „ik" alleen onsterfelijk. M.a.w. de ziel is sterfelijk, die bestaat zelfs niet voort na het sterven, die verdwijnt eenvoudig. Want ik lees op pag. 20: „Immers in den dood komt er een scheiding tusschen geest (dat is het „ik", J. M. S.) en ziellichaam. Wanneer het leven (dat is dus de „ziel", zie boven, J. M. S.) uit het lichaam heengaat, is het lichaam dood en is de mensch „ontbonden". Het lichaam wordt dan gelegd in het graf tot den dag van de opstanding der dooden en de geest gaat heen naar de plaats van zijn eeuwige bestemming".

Ge ziet het, het lichaam is dood, de geest blijft voortbestaan en de ziel... is weg.

Waarom ik deze dingen te berde breng?

Allerminst om Prof. Waterink te beschuldigen van afwijking van Schritt en belijdenis. Ik denk er niet aan. Want ik ben er van overtuigd, dat Prof. Waterink even hartelijk de belijdenis gelooft als Prof. Vollenhoven c.s.

Mijn bedoeling is echter deze. Wanneer Prof. Hepp het oirbaar acht twee collega's te beschuldigen, ja, bijna van heidendom, dan meen ik op grond van het bovenstaande het recht te hebben tot hem te zeggen: Professor, U hebt er één vergeten. Want als Prof. Vollenhoven c.s. beschuldigd wordt de onsterfelijkheid der ziel te loochenen, omdat hij, wat U „ziel" noemt, aanduidt met het woord „hart", terwijl hij het woord „ziel" gebruikt voor den sterfelijken mens, die op de aarde woont, dan loochent ook Prof. Waterink de onsterfelijkheid der ziel, omdat deze, wat U „ziel" noemt, aanduidt met het woordje „ik", terwijl hij het woord „ziel" gebruikt voor het leven van het lichaam.

Dus één van beiden: de waarheid en de gerechtigheid eisen, dat U óf Uw brochure II voorziet van een supplement, waarin U Prof. Waterink op grond van het bovenstaande rangschikt bij de mensen van „het afwijkend gevoelen", al verdedigt hij de afwijking in andere nuance, óf dat U brochure II herroept en de beide gebrandmerkte collega's ridderlijk rehabiliteert.

De laatste weg is ongetwijfeld de betere, omdat daarmee de waarheid zou gediend en de vrede zou bevorderd worden.

's-Gr. J. M. S.

Nieuwe raadselen.

Onze gereformeerde menschen, die belangstellend meeleven in wat de voornaanstaanden onder ons denken, schrijven en publiceeren, komen wel in een heel moeilijk parket zoo langzamerhand.

Nauwelijks zijn ze eenigszins bekomen van den dreunenden aanval van Prof. Hepp op zijn collega's Prof. Vollenhoven en Prof. Dooyeweerd en den Heer Janse inzake de „ziel", of ze worden opgeschrikt door een nieuwen, nog felleren stormloop van denzelfden Prof. Hepp. De stormloop, die zich nu hijna uitsluitend op Prof. Vollenhoven richt.

't Requisitoir is weer vernietigend. Afwijking van de belijdenis is de scherpe conclusie. De Christus wordt aangerand: de eenheid Zijns Persoons werd verbroken; als Middelaar werd Hij gedeeld; als „mensch" heeft men Hem vernederd en de verzoening der zonden door Hem wordt feitelijk geloochend!

Wanneer men nu nagaat waaruit deze beschuldigingen worden gedistilleerd, dan komt men tot de letwat ontnuchterende ontdekking, dat dit in hoofdzaak geschiedt uit een stukje van een aanteekening in het bekende boek van Prof. Vollenhoven: „Het Calvinisme en de Reformatie der wijsbegeerte". De gewraakte zinsnede is te vinden in Noot 188 en luidt: „Tegenwoordig wendt men hem (n.l. den term an-hypostatisch) óók wel in 't nominalistische kamp aan: de menschelijke natuur van den Middelaar zou niet on-Persoonlijk, maar on-persoonlijk zijn! Vat men de uitdrukking zoo op, dan is ze monophysitisch en dus te verwerpen". Naast nog een paar andere uitdrukkingen uit hetzelfde boek is toch deze uitspraak voornamelijk het materiaal, waaruit de beschuldiging wordt opgebouwd.

Maar wat is nu het vreemde? Dit. Deze uitspraak is geschreven in 1933. Maar nadien — 't is bekend — heeft Prof. Vollenhoven rusteloos voort gewerkt en juist over die kwestie van de „on-persoonlijke menschelijke natuur" allerlei nieuwe gegevens ontdekt en verwerkt. En dat is in geen hoek geschied. Bijna maand aan maand plaatste Prof. V. zijn bekende artikelen over „Hedendaagsche Wijsbegeerte" in „De Standaard" en telkens en telkens bespreekt hij daarin de bewuste kwestie. Zoo beschreef Prof. V. in art. XV („Stand." van 3 Sept. 1935) b.v. een niet monophysitische opvatting van de „on-persoonlijke menschelijke natuur". Vooral in zijn studies over de Gnostiek komt Prof. V. telkens op deze zaak terug. Men leze de artt. XIII e.v. In 1933 roerde hij deze kwestie alleen maar terloops aan, de eigenlijke bespreking er van volgde in het voor ieder bereikbare dagblad. Maar waarom liet nu Prof. Hepp dit alles totaal buiten bespreking? Met geen wòòrd wordt er van gerept. Is dat wetenschappelijk, broederlijk verantwoord? Is het niet onvergeeflijk bij een zoo geweldig zware beschuldiging?

Maar er is meer vreemds. Wie Prof. V. kent uit lezingen enz. weet, dat hij van harte de belijdenisuitspraken inzake den Christus onderschrijft. Zou hij niet de eerste zijn, om àls hij bezwaar had tegen een uitdrukking, dat openlijk te zeggen, vooral als hij zich met die kwesties bizonder bezig houdt? Hij onderschrijft con amore de belijdenis-uitspraak „dat de Persoon des Zoons onafscheidelijk vereenigd en te zamen gevoegd is met de menschelijke natuur; zoodat er niet zijn twee Zonen Gods, noch twee personen, maar twee naturen in den eenigen persoon vereenigd, doch elke natuur haar onderscheiden eigenschappen behoudende" (Art. 19 N. Gel. Bel.)

Waar Prof. Vollenhoven wel bezwaar tegen heeft? Tegen den term „on-persoonlijke menschelijke natuur". En wel op dezelfde gronden als hij b.v. bezwaar had tegen den term substantie. Er zijn in den loop der eeuwen beteekenissen aan die termen gehecht, inhouden in die woorden geschoven, die zich niet verdragen met wat Schrift en belijdenis zeggen omtrent den Christus. Het woord „on-persoonlijk" wordt zelfs in het Nationaal-Socialisme gebezigd in de uitdrukking „on-persoonlijke leider". Juist om die verschillende verkeerde inhouden acht Prof. V. die uitdrukking niet geschikt om den inhoud van ons geloof betreffende de menschelijke natuur van den Christus tot uitdrukking te brengen.

Prof. Hepp zegt zelf, dat deze uitdrukking niet voorkomt in de christologische beslissingen der oude concilies en evenmin bij Calvijn. Ze is ook niet te vinden in de belijdenisschriften, noch in den Bijbel. Het betreft hier dus een term, die niet in het dogma, maar alleen in de dogmatiek zich een plaats heeft veroverd.

❦

Maar dit alles te memoreeren is niet het eigenlijke doel van dit artikel.

Er is iets anders, dat nog veel meer ons treffen moet en ons weer voor raadselen plaatst.

Prof. Hepp wijst met kracht af de opvatting, dat de Middelaar een „menschelijk persoon" zou bezitten. Alleen een volkomen „menschelijke natuur" heeft de Zone Gods aangenomen. „Hij bezat een waarachtig menschelijke ziel en een waar menschelijk lichaam" (p. 54). Maar een „menschelijke persoon" bezat Hij niet.

Alle gewone menschen, uit Adam gesproten, hebben wel zoo'n „menschelijk persoon", maar de Christus niet.

Als we dit lezen, worden we vanzelf nieuwsgierig naar die „menschelijke persoon". Wat zou dat wel voor een ding, een wezen, een verschijnsel zijn? Kunnen we ons zoo'n persoon denken, voorstellen.

En ijverig gaan we lezen in de nieuwe brochure om te ontdekken, wat Prof. Hepp ons daarvan vertellen zal. We voelen aanstonds: dàt is de kern van de héële kwestie! En we lezen van bladzij tot bladzij met de vraag in het hart: „Menschelijk persoon" wat zijt gij, hoe moet ik mij U denken?

Maar 't resultaat is zeer teleurstellend.

Want juist als het schijnt te zullen komen, juist als onze nieuwsgierigheid schijnt bevredigd te zullen worden, lezen we, dat Prof. Hepp dat in deze brochure niet kan ontwikkelen, maar dat moet bewaren voor „een publicatie in wetenschappelijker genre". Weer, net als in de vorige brochure bij het begrip „substantie" verwijst Prof. Hepp naar één van z'n komende boeken!

Dat is heel, heel spijtig.

Maar toch licht Prof. Hepp een tipje op van den sluier, die momenteel zijn conceptie van de „menschelijke persoon" omhult. Hij kan er dit van mededeelen, „dat het persoon-zijn van den mensch geen betrekking heeft op het mensch-zijn als zoodanig, maar op de menschelijke bestaanswijze" (p. 58). 'k Hoor in gedachten hier en daar al brommen: daar snap ik niet veel van. Gelukkig zegt Prof. Hepp nog iets meer. Op pag. 42 betoogt Prof. Hepp, dat volgens Christelijke, Gereformeerde opvatting de persoon „geen derde substantie, complement of supplement (aanvulling of toevoegsel) in den mensch kan zijn". Dat is duidelijker. Dat moeten we goed vasthouden.

Want 't geval wil, dat in onzen kring nog een paar anderen over die „menschelijke persoon" hebben geschreven. We kunnen dus vergelijken! Prof. Hepp zegt ons duidelijk wat z.i. de Geref. en Christ. opvatting is.

De eerste, die er over schreef was Prof. Dr J. Waterink. Hij publiceerde een serie artt. in „De Reformatie", 13e Jaargang no. 30, 28 April 1933, over: „De Mensch als Persoon". In die serie artikelen maakt Prof. Waterink een scherpe onderscheiding tusschen de menschelijke natuur en de menschelijke persoon. Die „menschelijke persoon noemt Prof. W. ook het „ik" des menschen of ook de menschelijke geest (vergelijk hierbij ook de artt. „Hernieuwd Apollinarisme?" „Ref." XI, no. 3 v.v.). Letterlijk schrijft Prof. W., dat „bij ons het „ik" noch in het lichaam, noch in de psyche zetelt, maar dat het van deze twee moet worden onderscheiden".

Prof. Waterink komt tot deze conclusie, dat het lichaam met de psyche (= ziel), „het somato-psychische als een eenheid van de ouders wordt ontvangen en dat God daarin inlegt bij de conceptie van de nieuwe vrucht, die eens mensch zal worden, een geschapen „ik", dat substantieel bestaat, en dat wij geest des menschen noemen"[1]).

Vergelijken we dit met wat Prof. Hepp betoogde, dan ziet men het groote verschil.

Prof. Hepp zegt: de persoon is geen substantie.

Prof. Waterink leeraart: de persoon, het ik is wèl een substantie.

Prof. Hepp poneert: de persoon is geen complement of supplement in den mensch.

Prof. Waterink opponeert: de opvatting, dat het „ik" een complementum exestentiae is, kan ik dan ook van harte toejuichen („Ref." XV, p. 59).

Men ziet zoo maar de scherpe verschillen.

Er is een diepgaande tegenstelling tusschen beider persoons-begrip.

En als Prof. Hepp zijn persoons-begrip het Christelijke en Gereformeerde noemt, dan is dat van Prof.

1) In verband met de discussies over het substantie-begrip naar aanleiding van brochure II zijn deze artikelen van Prof. W. ook van belang. De vraag komt n.l. op: Hoeveel substanties neemt Prof. W. aan? Het „ik", of de „persoon", of de „geest" is één substantie. Naast dat „ik" noemt Prof. W. nog lichaam en psyche: zijn dat z.i. ook twéé substanties? Dan erkent hij er dus drie! Als die ziel en dat lichaam één substantie vormen (Prof. W. spreekt van „het somato-psychische") wat is dat dan voor een substantie? Prof. W. schrijft ook dit: „Wij belijden ootmoedig, dat God alle dingen draagt door het Woord zijner kracht. Maar wij belijden eveneens, dat God in de kosmische orde der dingen substanties van onderscheiden aard heeft geschapen." Dit schijnt ook te wijzen op meer dan twee substanties.

---

tweede proces

verklaarde godslasterlijke beteekenis van het woord.

Vanwaar zijt gij? Zijt ge dan Zoon Gods in den zin der aanklacht?

Weet ge niet, dat ik macht heb u te kruisigen en macht heb u los te laten?

Moet ik soms uit uw zwijgen op mijn vraag concludeeren dat ge mijn ambtelijke bevoegdheden veracht? Gevoelt ge u soms zóó ver verheven als Zoon Gods, boven mij en het romeinsche gezag, dat ik de eer heb te vertegenwoordigen, dat ge mij en den keizer zelfs geen antwoord meer waardig keurt?

En dan zegt Jezus Zijn laatste woord tot dezen rechter: „Gij zoudt geen macht hebben tegen Mij, indien het u niet van boven gegeven ware; daarom, die Mij aan u heeft overgeleverd heeft grooter zonde". (Joh. 19:11).

Wanneer dus niet waar was wat Kajafas Jezus ten laste gelegd had, wanneer er niets godslasterlijks in Christus' aanspraken gelegen had, dan had de Heiland nu gelegenheid dit aan Pilatus duidelijk te maken; en was Zijn vrijlating een quaestie van tijd geweest. Of Hij had kunnen zeggen: Zeker, Ik noem Mij wel Zoon Gods; maar dat doen alle Joden! Dat is niets bijzonders! En er ligt ook van Mijn kant niets bijzonders in, wanneer Ik ook dezen naam mijzelf geef. De exegese die de Joden van dezen naam geven is volkomen onjuist.

Maar dat zegt de Heiland nu juist niet! Hij trekt Zijn woorden niet terug. Hij handhaaft Zijn aanspraken. Hij wil met Zijn leven instaan voor deze belijdenis: Ik ben Zoon Gods in die voor Joden godslasterlijke beteekenis van het woord. En Ik gevoel geen verachting voor uw ambtelijke bevoegdheden. Dat moogt ge uit Mijn zwijgen allerminst opmaken. Immers, ge hebt macht over Mij. Ik erken dat tenvolle! En Ik gevoel Mij niet verheven boven uw ambtelijke aanspraken. En ik erken die volkomen. Ik onderwerp Mij daaraan. Alleen maar, die macht is u ook gegeven! En dan nog wel van boven. Niet van den keizer; maar van nog hooger instantie!

Ge moogt dus deze conclusie uit Mijn antwoord trekken: „deze bevoegdheid moest u van boven gegeven worden, omdat Ik van boven ben".

Ik ben dus niet aan alle andere menschen gelijk die van beneden zijn en dus vanzelfsprekend aan uw bevoegdheden onderworpen zijn.

Zoo heeft de stadhouder een antwoord op zijn vragen gekregen. Hij heeft nu voldoende licht om een uitspraak te kunnen doen. Hij weet nu: Jezus Christus is van boven. Hij wil Zoon Gods heeten in de beteekenis, die de Joden in hun aanklacht er aan toekennen. Jezus bekent het Hem ten laste gelegde.

IV. Resultaat van het onderzoek meegedeeld. Joh. 19:12a. Volgens Pilatus en de algemeene romeinsche rechtsgebruiken is het hier een zuiver religieuse quaestie, waarmee hij niets van doen wil hebben. Dàt zijn geen zaken voor den romeinschen rechterstoel.

't Is hem nu wel duidelijk geworden, dat het Jezus van Nazareth óók met Zijn aanspraak op den naam Zoon Gods, toch niet begonnen is om opstanden te proclameeren, en verzetacties te voeren tegen het romeinsche gezag. Want dat gezag erkent en aanvaardt Jezus juist. Er is dus voor hem geen enkele reden om het Joodsche doodvonnis te bekrachtigen.

„Van toen af" of beter vertaald: „op dien grond" is er geen reden om Hem te dooden, maar om Hem los te laten. Deze beklaagde verdient den rebellendood aan het kruis niet.

Pilatus is van twee dingen zeker door de verklaring uit Jezus' eigen mond: Jezus is Zoon van God, van boven; in den zin der aanklacht. En tevens onderwerpt Hij zich aan de romeinsche macht, die Hij tevens ook zoo hoog mogelijk aanslaat: van boven gegeven. Door den God der Joden verleend. Ach! dat alle Joden gelijk Christus zoo zijn ambtelijke bevoegdheden erkenden!

Wij zijn hier op het keerpunt in het tweede proces gekomen. Want het zal er nu op aankomen, hoe de Joden zullen reageeren op deze uitspraak van den stadhouder. En inderdaad, zij, die Jezus aan Pilatus hebben overgeleverd, hebben grooter zonde. Want deze hadden, veel meer dan Pilatus, gelegenheden en mogelijkheden om te erkennen, dat Jezus van boven was.

B. D. K. W.

Waterink niet-christelijk en niet-gereformeerd. Niet ondergeteekende spreekt dit oordeel uit — het vloeit vanzelf voort uit Prof. Hepps betoog.

En als nu het persoons-begrip van beide zoo uiteenloopt, dan is ook bij beiden het begrip: onpersoon-lijke menschelijke natuur van geheel anderen inhoud.

Volgens Prof. Hepp mist de Christus geen substantie, geen complement.

Volgens Prof. Waterink wordt de „Ik", of „geest", of „persoon"-substantie bij Christus niet gevonden.

En de vraag klemt: waarom wordt Prof. Waterink door Prof. Hepp niet genoemd? Als 't alleen om richtingen gaat, dan moet toch iedere on-christelijke en ongereformeerde opvatting inzake Christus' menschelijke natuur bestreden.

*

Maar er is meer. Nog een Geref. Theoloog heeft zich over deze dingen uitgesproken. 'k Bedoel Dr S. O. Los. Hij schreef in „De Reformatie" van 17 Jan. 1936 een artikel (in een lange serie) over „De Theologie van het Creatianisme".

Over de „onpersoonlijke menschelijke natuur" schrijft hij het volgende:

„Wat is een onpersoonlijke natuur? Is dat niet een natuur waarin alle verschijnselen en alle functies van de ziel in los verband staan en bewogen worden door driften van voeding en sexe, door neigingen en gevoelens, door naaste omgeving of gewoonte? Is dat niet een dierlijke ziel, zonder eenheid en verantwoordelijkheid, die onze schepping naar Gods beeld mee-brengt? En zou Christus, begaafd met zulk een natuur, ons in alles gelijk zijn? Zou het Goddelijk Ik, heerschende over zulk een natuur niet alle functies van karakter doen veranderen? Maar hoe kan Christus dan klagen: Mijne ziel is geheel bedroefd tot den dood toe. Het komt ons voor, dat het Creatianisme, dat op deze wijze verdedigd wordt, het wezen van de menschelijke natuur te kort doet."

Dit oordeel is toch wel heel wat scherper dan wat Prof. V. uitsprak.

En wat de verhouding der naturen betreft, die teekent Dr Los aldus:

„De verhouding van die beide naturen in Christus is o.i. een verbondsmatige. In het wezen Gods is blijkens de Heilige Schrift een vrederaad, een pactum salutis, gesloten tusschen den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest. Waarom kan er ook niet een pactum bestaan tusschen Christus' beide naturen?

Wijst de Schrift zelf niet in die richting, als er staat Zach. 6:13, dat tusschen Zijn konings- en priesternambt een raad des vredes zal bestaan?

Ongetwijfeld zal het vermoeden bij velen oprijzen, dat wij met deze opvatting zijn vervallen in de dwaling van Nestorius, die de twee naturen van Christus elk met een eigen ikheid van elkander scheidde. Daarentegen besloot het concilie van Epheze, dat de beide naturen van Christus ongedeeld en ongescheiden waren. Aan deze formule mag o.i. niet worden te kort gedaan. Onze opvatting kent inzooverre aan de menschelijke natuur van Christus Jezus een eigen ikheid toe, dat Hij een persoons-kern bezat, die wel in zich alle deelen van een toekomstige persoonlijkheid bevatte, maar nooit in botsing kon komen met de Godheid, zoodat het Ik van Christus een ongedeelde persoonlijkheid kon zijn. Zijn menschelijke persoonskern was, indien wij deze gelijkenis mogen gebruiken, als een bruid die onder den man gesteld zijnde, volgens de Heilige Schrift, haar eigen wil verliest. In dit geval was de bruidegom het Goddelijk Ik van Christus en daarom was de positie van de menschelijke natuur volkomen vrij. Daarom kon Christus naar waarheid zeggen, dat Hij den dag en de ure van het oordeel niet wist, dat Zijn ziel doodelijk bedroefd was, en dat niet Zijn wil maar de wil des Vaders moest geschieden in Gethsemané. Maar ook kon Hij naar waarheid zeggen: Ik en de Vader zijn één; de Vader heeft den Zoon gegeven het leven te hebben in Zichzelven; Ik heb macht om het leven af te leggen en om het weder te nemen. Zijn Goddelijke mond sprak namens beide naturen met het volste recht. Maar dan moet ook de menschelijke natuur een persoonskern gehad hebben. Deze is geen aanvulling van onze natuur, die ook achterwege kan blijven, zooals vele Creatianisten leeren, maar ze is de kroon van heel onze natuur, die niet mag ontbreken. Ze is ook geen substraat, dat door een andere Ikheid kan worden vervangen, want dan ontbreekt er iets aan onze menschelijke natuur. Zij was er, als bondgenoote van het Goddelijke Ik."

Tot zoover Dr S. O. Los.

Men ziet het, met kracht verdedigt Dr Los, dat Jezus Christus een menschelijke persoonskern bezat. Hierin gaat hij zelfs verder dan Prof. Vollenhoven, die van een menschelijk persoon bij Christus niet weten wil, evenmin als van een on-persoonlijke menschelijke natuur, omdat beide uitdrukkingen z.i. de werkelijkheid naar Schrift en belijdenis niet zuiver benoemen.

*

Maar 't is ons niet te doen om de standpunten te beoordeelen.

We willen alleen wijzen op de verschillende visies, die er t.a.v. deze kwestie bestaan.

En we vragen: waarom werd één aangevallen en de anderen niet?

Of behoort het verschil in persoonsbeschouwing tusschen Prof. Hepp en Prof. Waterink tot die beroemde „structuur-verschillen", waarvan eens een verklaring sprak. Maar mag iets on-christelijks en on-gereformeerds daarachter worden verstopt? We weten toch, dat Prof. Waterink van zijn vroegere beschouwingen niets heeft herroepen.

En komt volgens Prof. Hepp Dr Los ook al in strijd met de confessie?

Al deze dingen zijn vreemd. Al die overtuigingen en beschouwingen kennende, zien we, dat alleen tegen Prof. Vollenhoven de mitrailleurs worden gericht of liever tegen den halven Prof. V., den Prof. V. van voor en in 1933.

Neen we verstaan dit alles niet. We blijven verlangen naar het uur van samen-spreken, samen-zoeken, samen-discussiëeren. Dan komt een groote, mooie tijd van waarachtig wetenschappelijk en geestelijk leven.

H. C. V.

MUZIKALE KRONIEK

Het Boek der Psalmen.

IV.

Alvorens we van „Het Boek der Psalmen" afscheid nemen, om over te gaan, in een tweetal artikelen, tot een woord van Ds Hasper-zelf en wel: „onwaarachtigheid", meenen wij nog een wijle te moeten vertoeven bij het antwoord op de vraag wát er moet gebeuren, wil Ds H. satisfactie van zijn muziekarbeid hebben en er artistiek succes mee beleven.

Maar daarbij moeten we eerst nóg wat ánders zeggen.

Zooals we reeds bij het begin van ons eerste artikel verklaarden, was het onze oprechte bedoeling bij wat we aan te merken hadden, tegelijkertijd het middel aan de hand te doen tot verbetering en herstel.

Temeer werden wij tot een dusdanige opvatting gedrongen, omdat wij meenen dat speciaal in het geval: Ds H. en diens ondernemingen op zanggebied het gewenscht was, dat eindelijk eens een vriend opstond, die Ds H.'s feilen toonde; een raadgever, die zich er niet met een Jantje van Leiden afmaakte, maar eerlijk en oprecht durfde zeggen, wáár het op stond en wát er aan mankeerde, zonder er doekjes om te winden.

Ds H. toch, is al eenige jaren aan den gang, eerst met een bundel „Gezangen voor den Eeredienst", die later schijnt overgegaan te zijn in „Geestelijke Liederen uit den Schat van de Kerk der Eeuwen".

Welnu — nog nimmer hebben wij iets bemerkt van welke muziek-zijde ook, dat zuiverend heeft gewerkt bij den overgang van de eerste der door ons genoemde verzameling in die der tweede.

Ds H. is vrijwel ongestoord en ongetempereerd door kunnen gaan met in zijn vervolg-editie, dezelfde cliché's te laten staan van: onjuiste tot verwarring aanleiding gevende geredigeerde zangwijzen; van: in zonderlinge maatsoorten opgeschreven en verdeelde rhythmische liederen, dank zij de, wie weet hoevele, schrijftafels en -pennen, waarop en waaronder zijn drukken de revue zijn gepasseerd.

Aan deze, voor Ds H.'s werk zich toch eenmaal wrekende, nalatigheid van de zijde dergenen, die aangewezen waren hun beter weten tegen Ds H.'s opvattingen in, te laten gelden, konden en wilden we in geen geval meedoen.

Vandaar dan ook dat wij een zoo breede plaats hier in „De Reformatie" vroegen om, als zoo aanstonds nog eens een balans door Ds H. wordt opgemaakt van wie hem werkelijk van dienst zijn geweest, gesteund en geholpen hebben bij zijn arbeid, wij niet als een verlies, maar als een niet onaanzienlijke winstpost daarop zouden geboekt worden.

Wij zouden ons er niet graag van afgemaakt hebben, zooals die bespreker van Ds H.'s Psalmen, dien we dezer dagen tegenkwamen.

Niets dan tuitende lof was het, die hij had voor het „respect afdwingend", „zéér omvangrijk werk", „gedragen door een hoog beginsel", alhoewel hij natuurlijk wel een en ander aan te merken had; enkele „tekortkomingen" te constateeren, eenige zaken te signaleeren „waarin de behoefte aan meer consequentie zich hier en daar laat gevoelen". Maar in totaal kon dat alles toch geen afbreuk doen aan zijn „eerbied en waardeering" voor het besproken werk.

Nu zijn wij in zooverre van hetzelfde slag als deze man, dat ook wij niet gaarne achterblijven in eerbied en waardeering voor wat er gedaan wordt, of dat groot of minder omvangrijk is. Maar als we zien, dat al dat kostelijke wat daar in dien arbeid zit, aan tijd, zorg, moeite, geld, enz. enz., dreigt verloren te gaan door „enkele tekortkomingen", waartegen niet een stuk of wat zoetsappige „eenige" bedenkingen zonder meer helpen, maar waartegen alles wat maar te bedenken is in het geding moet worden gebracht, wil er nog wát van terecht komen, dan is al dat gecomplimenteer en gefêteer maar ijdel gedoe en ten slotte door en door funest voor wien het aangaat. Dan houden wij ons liever maar een beetje meer gereserveerd in onze admiratie en pakken des te sterker de koe bij de horens, en sammelen niet met te probeeren, dat, wat uit het goede spoor liep, weer in rechte banen te leiden.

Het moge wellicht Ds H. in het eerst wat zwaar vallen, een ander soort van behandeling te moeten ondergaan dan waaraan hij zoo langzamerhand is gewend geraakt — het is best mogelijk dat Ds H. het vriendelijk document dat wij op het oog hebben, als uitknipsel in zijn toch reeds uitgebreide kritieken-collectie met bijzondere tevredenheid een plaatsje heeft gegeven, omdat het kwam van een niet onbekend en ongeacht musicus, maar uiteindelijk zal hij toch moeten bekennen, méér aan onze wijze van practizeeren te hebben, dan aan die van het hem niets zeggende of wijzer makende: „terwijl de veelvuldige triolen-notatie ook wel eenige bedenkingen heeft", dat hij zoo pas opgeborgen heeft.

Want wil Ds H.'s psalmmuziek aanstonds aan haar debiet toekomen, dan moet zoo spoedig mogelijk een nieuwe druk het licht zien, waarin een duidelijker notendruk de leesbaarheid, en een andere notenwaarde (minstens van halven en kwarten!) de waardigheid vergroot! Ook, wat het laatste betreft, om de zettingen voor koor en orgel, die er later nog eens op zouden willen verschijnen, het uiterlijk te verleenen der harmoniseeringen, zooals ze in deze artikelen voorkomen.

Ten tweede moet alles veranderd, wat maar op „Triolen" lijkt, zooals wij aangaven bij Ps. 25 en 42 en verder in die psalmen die daardoor een andere maatverdeeling krijgen, gelijk wij in Ps. 13 lieten zien en nog weer eens opnieuw toonen móéten in Psalm 114.

Temeer kiezen wij dien psalm, omdat Ds H. er een bijzondere aanteekening bij maakte over moeilijkheid van uitvoering, en melodischen bouw:

„Eene van de allermoeilijkste van den geheelen psalmbundel, zonder oefening niet te zingen. Men letta op den bouw der melodie bij de tweede triool in den eersten en den tweeden regel".

Ieder, die den terecht door Ds H. in 't algemeen zoo bewonderden „kunstigen bouw", de „vastheid en hechtheid van structuur" onzer Psalmen, mede aanschouwt, in 't bijzonder die van Ps. 114, moet het opvallen hoe weinig daarvan door Ds H. zélf hier overgebracht is, en tot welke verkeerde opvatting en wedergave zijn triolen-theorie hem gevoerd heeft.

Daar in dien 114den Psalm staan geen allermoeilijkste dingen. Iemand die eenig weet heeft van noten, intervallen-treffen, heeft er net zoo min buitengewonen last mee als met welke andere psalm ook. Dat Ds H. den melodischen bouw verhakt in triolen en daardoor de maat in het ongereede brengt is iets wat de zaak „allermoeilijkst" maakt, maar oorspronkelijk was de wijs volstrekt niet technisch bezwaarlijker dan de andere diatonische toonreeksen, die Bourgeois en Maître Pierre wonderwel voor zangers, groote en kleine, wisten in te richten.

Letten wij allereerst op Bourgeois, den componist z'n noteering der eerste regels:

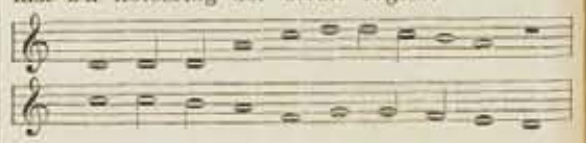

Onmiskenbaar is hier een gemakkelijk te constateeren symmetrie opgeteekend: twee muziekzinnen, één met een half-, één met een héél-slot, iederen vóór- en ná-zin weer verdeeld in twee gelijke helften:
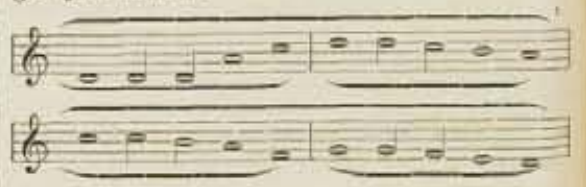
Wel eenigszins wonderlijk aandoend, maakt Ds H. daarvan:
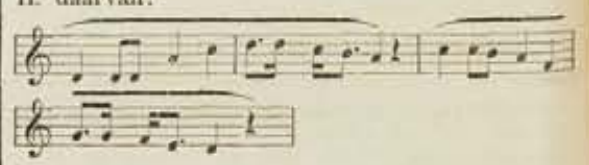
En waarom? — wie het begrijpt zegge het!

Want daar in dien Psalm 114 staat niet wat Ds H. denkt en schrijft en via de A.V.R.O. aan argelooze en gauw in vlam te zetten luisteraars kan suggereeren. (Gelukkig dat de N.C.R(adio)V. zoo ver nog niet is, dat zij nog gerust Dr Gunning in „Chr. Soc. Dagblad De Amsterdammer" van 9-1-'37 kan laten schrijven: „Zal men dit bij de N.C.R.V. durven verwachten?")[1]

In Ps. 114 had, in plaats van Ds H.'s muzieknoten en woorden, voor zijn stramme „tweede" triolen:
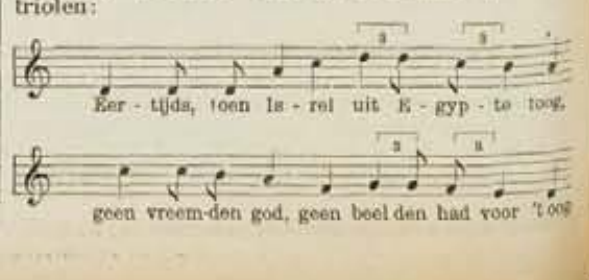
1) Maar int
goedgelooviger
transcripties on
maar de pen g
tegen schrijver
„Persstemmen"
doorgegeven, e

„Deze nien
nog grooter
de Morgenw
gevoel of h
onze vaderen
wondere nie

En dát nu h
hoed genoeg l
melodieën, wie
maar wier wez

En evenzeer
alles wat muzi
in naam van h
opkomt, tegen
dat zij met lie
maal nog dóór
schepping en o

Want als zó
geois en Maitr
en de andere d
tempo, het soe
psalmvers wen
met de kunstij
Jeune, een Ma
dachten tegen
gemeente-korals
wereld" dat is
met onze psalm

Wát een
indrukken-we
mogen zegge

„Neen n
zoo zonge
melodieën
orgelisten

En dat w
eveneens voo
wien ook va
corypheeën u
dan Jan Pz.
Noordt — he

En vandaa
Maandagsche
Ver. (die va
half één) al
Sweelinck, S
In het tempo
hun dagen,
(Ds Uytenbo
hebben:

„Onder
en vinde n
meester een
lekens in
droefden g

Wie de „O
in handen h
we aan die o
Maandag naa
vóór zich, wa
noten, zónder
luisteren" na
bl. 180 van „
46e regel!)
Psalmzangers

Niet zóó,
JAN ZW
de N.C.R